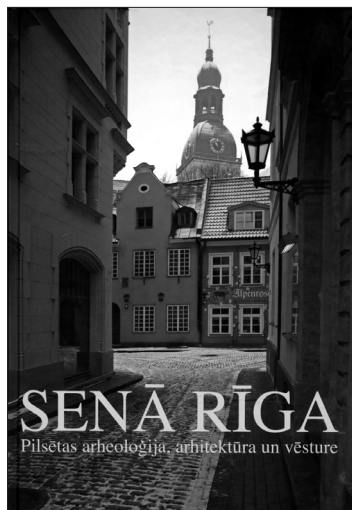

Senā Rīga 6. Pilsētas arheoloģija,
arhitektūra un vēsture / Sast.
Viktorija Bebre. – Rīga:
Mantojums, 2009. – 360 lpp.: il.

Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūts sadarbībā ar Rīgas vēstures un kuģniecības muzeju, piesaistot arī citus Rīgas kultūrvēstures pētniekus, sagatavojis un izdevis nu jau sesto rakstu krājuma “Senā Rīga” sējumu.

Raksti iedalīti četrās nodaļās. I nodaļā “Pētījumi Rīgas arheoloģijā, bioarheoloģijā un dendrochronoloģijā” ievietoti septiņi raksti. **Andris Celmiņš** rakstījis par pētījumiem Sv. Paula baznīcas kapsētā Rīgā. Sv. Paula baznīca pieder zudušajiem Rīgas arhitektūras pieminekļiem, par kuru ziņas atrodamas tikai viduslaiku dokumentos. Apbedījumi, kas saistāmi ar Sv. Paula baznīcas kapsētu, atklāti Jaunielā, tie datējami ar 13.–14. gadsimtu un piederīgi iecelotājiem no Rietumlatvijas, lai gan tiek pieļauta arī Daugavas lībiešu klātbūtne.

Guntis Gerhards rakstā “Jaunielas kapsētā apbedītie Rīgas iedzīvotāji paleopatoloģiskā skatījumā” analizējis tur iegūto kaulu materiālu. Apkopoti demogrāfiskie dati un fiziskās attīstības rādītāji, secinot, ka Sv. Paula baznīcas kapsētā vērojama visā Latvijas teritorijā konstatētā tendence – sākot ar 13. gadsimtu, notiek statistiski ticama ķermeņa vidējā garuma samazināšanās. Aplūkotas arī konstatētās traumas un ievainojumi, kā arī slimības.

Dažādu nozaru speciālisti – arheologs **Mārtiņš Lūsēns**, ķīmiķi **Andris Actiņš**, **Vita Rudoviča** un **Arturs Vīksna** un bioarheoloģe **Gunita Zariņa** rakstā “Rīgas Sv. Ģertrūdes baznīcas kapsētas augšnes paraugu ķīmiskā sastāva izpēte” mēģina noteikt, vai kapsētā, kurā atklāti 709 kapi ar kopējo indivīdu skaitu 719, turklāt tās ziemeļrietumu grupas kolektīvajā kapā – 2 m platā tranšējā vienkopus septiņās–astoņās kārtās cits virs cita apbedīti 120 indivīdi, 14.–17. gadsimtā lietoti dezinfekcijas materiāli.

Mārtiņš Lūsēns veltījis rakstu jaunākajiem pētījumiem Rīgas upes gultnē un uz šo pētījumu bāzes veiktajām krastmalu rekonstrukcijām. Savukārt **Māris Zunde** aplūkojis izrakumu materiālu, kas liecina par 17.–18. gadsimta būvētajiem Rīdzenes kanāliem. Hronoloģijas noteikšanai izmantoti dendrohronoloģiskās datēšanas rezultāti, kas iegūti autora pētījumos.

Arheoloģiskajos izrakumos iegūtās senlietas aplūkotas **Viktorijas Bebres** rakstā “Rīgas 13.–18. gadsimta ādas cimdi” un **Ilzes Reinfeldes** rakstā “17.–20. gs. sarkanmāla saliekamās pīpes Rīgas arheoloģiskajā materiālā”. V. Bebre apraksta materiālu, no kā izgatavoti cimdi (teļādas, govš ādas, buļļādas, kazādas), sniedz ieskatu izgatavošanas tehnoloģijā un īsi raksturo cimdu izgatavotāju amatu Rīgā. Autore izstrādājusi arī cimdu klasifikāciju. I. Reinfelde analizējusi senlietu grupu (sarkanmāla saliekamās pīpes), kas lietošanā bijusi līdz pat 20. gs. pirmajai pusei. Autore pēc pīpju galvas formas izdala 10 tipoloģiskās grupas.

II nodaļu “Pētījumi Rīgas arhitektūras un interjera vēsturē” ievada **Gunāra Jansona** raksts “Rīgas rātsnama arhitektūra no 14. līdz 18. gadsimtam. Rekonstrukcija”. Autors aplūko Rīgas rātsnama dažādus attīstības posmus – senāko, gotisko, manierisma laikmeta rātsnamu, izmantojot gan ilustratīvos vēstures avotus, gan arheoloģiskās liecības.

Juris Zviedrāns veltījis rakstu 11. novembra krastmalā 23 atsegta viduslaiku aizsargmūra fragmentam. **Tatjana Vītola** iepazīstina ar Dannenšterna nama arhitektoniskās izpētes rezultātiem līdz 1981. gadam. Autore uzsver, ka Dannenšterna namā atsegtie būvfragmenti nozīmīgi ne vien ar savu arhitektūru, bet arī ar vēsturisko pagātni, kas saista Dannenšterna namu ar agrāko Rīgas latviešu Sālsnesēju brālības namu, kam piederīgs atklātais portāls.

Laura Lūse raksturojusi 19. gadsimta sākuma tapetes Depkina muižā, kuru 1808. gadā iegādājies pazīstamais publicists Garlībs Merķelis (1769–1850).

III nodaļu “Pētījumi Rīgas vēsturē” ievada **Māras Caunes** raksts “Rīgas pils grāvis – Pilsgrāvis – Pils laukums”. Precīzu ziņu par grāvi, kas atdalītu pilsētu no pils, nav. Autore pieņem, ka tas izrakts 1479. gadā – kara laikā starp arhibīskapa Silvestra Stodevešera un ordeņmestra Bernta fon der Borha piekritējiem. Savukārt par Pilsgrāvi sauca laukumu pils priekšā, kas izveidojās pēc vaļņa un grāvja likvidēšanas un ko 1709. gadā atļāva apbūvēt. Autore, izmantojot tautas skaitīšanas (1782. g.) datus, apkopojusi ziņas par iedzīvotājiem, kas šeit bija apmetušies. Savukārt Pils laukums izveidojās pēc tam, kad Katrīna II aizliedza cietokšņiem pieguļošās teritorijās celt koka mājas, un ēku nojaukšana Pilsgrāvī aizsākās 1783. gadā. M. Caune atgādina arī par laiku, kad pils priekšā atradās ģipša pioniera skulptūra un Pētera Stučkas pieminēklis, kuru aizvāca 1991. gadā.

Mārīte Jakovļeva rakstā “Rīgas aplenkumi poļu-zviedru kara laikā 17. gs. sākumā un zviedru plāna Rīgas ieņemšanai uzmetums

(1620. gads)” sniedz ieskatu karadarbības norisē, kas balstās uz tā laika avotu – slepenu ziņojumu (Georga Gintera Krella ierosinājumi Rīgas ieņemšanai) un plānu analīzi.

Margarita Barzdeviča aplūkojusi dažas izmaiņas ikdienas un svinību organizācijā Rīgas pilsētas tuvākajā apkārtnē 17. gadsimtā un 18. gadsimta sākumā.

Guna Vainovska sniedz ieskatu Rīgas tipogrāfiju darbībā 19. gadsimta otrajā pusē, raksturo to skaita dinamiku, nodarbinātos un dod īsu izdoto iespieddarbu raksturojumu. **Aigars Miklāvs** rakstu veltījis Rīgas pilsētas tvaikoņu satiksmei 1884.–1940. gadā, aplūkojot tvaikoņu satiksmes izveidi, tvaikoņu tipus, maršrutus, biļešu cenas. Izsekota tvaikoņu satiksme 19. gs. otrajā pusē, Pirmā pasaules kara laikā un Latvijas Republikā līdz 1940. gadam.

Jānis Bērziņš rakstā “Rīgas rūpniecības strādnieku ārstniecības iestādes 1900.–1914. gadā” raksturo strādnieku medicīnisko aprūpi laikā, kad Rīga strauji kļuva par rūpniecības pilsētu ar tikpat strauji pieaugošu strādnieku skaitu. Prasības pēc medicīniskās aprūpes uzlabošanas bija daļa no kopējām prasībām uzlabot strādnieku sociālo stāvokli, kas sevišķi asi izpaudās 1905. gadā.

Zita Pētersone izsekojusi Rīgas pašvaldības augļu kiosku saimniecībai Latvijas Republikas (1918–1940) laikā. Raksta pielikumā sniegtas ziņas par kiosku atrašanās vietu, celšanas gadu un arhitektu, materiālu, iebūvētām telpām un remontiem, precēm, īrniekiem un nomas laiku un maksu. Pavisam sniegtas ziņas par 44 kioskiem.

Rasa Pārpuce rakstā “Doma muzeja reorganizācija 1936. gadā” izsekojusi pārmaiņām, kas skāra vienu no lielākajām Baltijas vāciešu kultūras vērtību krātuvēm Latvijā – Doma muzeju, realizējot Kārļa Ulmaņa antivāciskos pasākumus. Muzeja gadījumā tas izpaudās tādējādi, ka Pieminekļu valde muzeju slēdza, bet tā krājumu, kas palika līdzšinējo īpašnieku valdījumā, pārņēma savā pārraudzībā. Vienlaikus tika dibināts Rīgas pilsētas vēsturiskais muzejs, kam nodeva glabāšanā bijušo Doma muzeja krājumu. Jaunais muzejs palika iepriekšējā muzeja telpās. Reorganizācijas būtība bija tā, ka kolekcijām nomainījās pārvaldnieks (interpretētājs) – tā vairs nebija ar nacistiskās Vācijas iestādēm saistīta vietējo vāciešu zinātniskā biedrība, bet gan Rīgas pilsēta.

IV nodaļā “No Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja krātuves” ietverti pieci raksti. **Māra Eihe** rakstā “Skolēnu sodīšanas zīmes Rīgas apriņķī 19. gadsimta beigās” aplūko pārkrievošanas politikas izpausmes Baltijā 19. gs. beigās un tās materiālās liecības – kauna zīmes, kuras nācās nēsāt skolēniem par dzimtās valodas lietošanu skolā.

Anita Gailiša aplūko 17.–19. gadsimta Rīgas pilsētas sardzes un gvardes karogus Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā. Kopš viduslaikiem Eiropas brīvajām pilsētām bija savas militāri apmācītas sardzes ar saviem karogiem, un tādas, protams, 13.–19. gs. bija arī Rīgā. Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā glabājas desmit kājnieku rotu karogi un trīs Rīgas pilsētas jātnieku gvardes standarti. Autore izmantojusi arī attiecīgo karogu zīmējumus no Latvijas Akadēmiskās bibliotēkas.

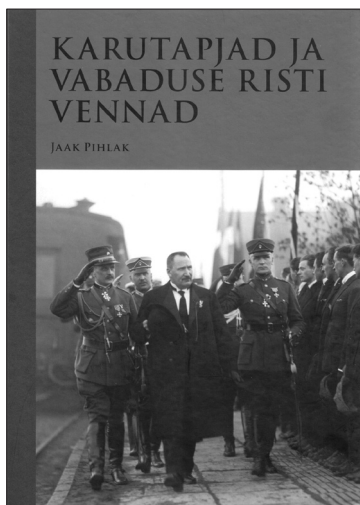
Ingrīda Miklāva raksta par Rīgas topogrāfiskajiem plāniem Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja krājumā (1844–1858). Šo plānu izstrāde saistāma ar cara valdības centieniem tuvināt Rīgu citām Krievijas impērijas pilsētām.

Zigrīda Ciematniece aplūkojusi daļu no seši ar pusi tūkstošu vienību lielās Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja grafiku kolekcijas – to, kura attiecas uz Rīgas dārzu un parku vēsturi un attīstību. Autore sniedz ieskatu 19. gadsimta iecienīto atpūtas vietu – Ķeizardārza, Vērmanes dārza un Bulvāru loka vēsturē.

Māra Ozoliņa aplūkojusi Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā esošo vēstuļu svaru kolekciju, kas aptver laika posmu no 19. gadsimta beigām līdz 2006. gadam.

Rakstu krājumam izdevies piesaistīt dažādu nozaru speciālistus, un tas atspoguļo jaunākos pētījumus Rīgas pilsētas arheoloģijā, arhitektūrā un vēsturē. Īpaši tas attiecas uz arheoloģiskā materiāla analīzi, ko veikuši ne tikai arheologi, bet arī bioarheologi un ķīmiķi. Rakstu krājums bagātīgi ilustrēts.

Guntis Zemītis

Pihlak J. Karutapjad ja Vabaduse risti vennad. – Viljandi, 2010. – 309 lk. (*Pihlaks J.* Lāčplēša Kara ordeņa un Brīvības Krusta kavalieri)

Latvija un Igaunija ir ne tikai kaimiņvalstis. Mūsu tautas vieno kopēja vēsture, kopēja cīņas pret ienaidniekiem, kopēja cīņa par savu zemi un valsti. 1918.–1920. gada Brīvības cīņās latviešu un igauņu bruņotie spēki cīnījās plecu pie pleca gan Cēsu kaujās pret vācu landesvēru, gan atbrīvojot Vidzemi no lieliniekiem. Igaunija bija vienīgā Latvijas sabiedrotā starpkaru posmā – mūsu valstis saistīja militārā alianse. Lai arī abu valstu bruņotie spēki bija tālu no ideālā sadarbības modeļa, tomēr